

Friluftslivbruk av Oslofjorden og strandsonen

Kartlegging av bruk, tilgjengelighet og konflikter

TØI rapport 2004/2023 • Forfattere: Bjørg L. Flotve, Kirsti P. Gurholt, Berit C. Kaae, Frants Gundersen, Lisbeth K. Lund, Anton S. Olafsson • Oslo 2023 • 53 sider

En stor andel av befolkningen bruker Oslofjorden og strandsonen. I løpet av siste år hadde 67,3 prosent av befolkningen friluftslivsaktiviteter på land, og 52,7 prosent på fjorden. Det var stor variasjon i aktivitetsnivået etter årstid. Stedfestede problemer omfatter i første rekke tilgjengelighet eller miljø, mens brukerkonflikter i liten grad er stedfestet. Det er mulig å snu utviklingen av videre nedbygging og privatisering av strandsonen. En forutsetning for å få til dette er politisk vilje til å fatte beslutninger som støtter opp om nasjonale mål, og at forvaltningen følger opp og overvåker at lover og forskrifter følges.

Bakgrunn

Oslofjorden og strandsonen rundt fjorden er naturlige rekreasjonsområder for en stor del av Norges befolkning. I de 26 kommunene som ligger ved fjorden bor om lag 1,8 millioner (en tredjedel) av Norges totale befolkning pr 1.1.2023. Formålet med denne rapporten er å bidra til kunnskapsinnhenting både om friluftslivbruken av fjorden, og økt kunnskap om brukerkonflikter.

Kartleggingen som er gjort kan deles inn i tre hoveddeler:

1. friluftslivbruken gjennom året av områder på og ved Oslofjorden
2. hva som fremmer og hemmer friluftslivbruken blant ulike grupper i befolkningen
3. konflikter innen friluftslivet og mellom friluftslivsbrukere og andre brukergrupper.

Prosjektet ble startet i mai 2022, og skulle avsluttes ved utgangen av 2023.

For å få kartlagt befolkningens friluftslivbruk gjennom året må man kartlegge folks aktiviteter, og vi valgte å gjennomføre en PPGIS-undersøkelse (Public Participation Geographical Information System) som kombinerer et tradisjonelt spørreskjema med geografisk stadfesting på kart. Dette gir en unik mulighet til å stedfeste helt konkrete steder og aktiviteter for friluftslivet, samt spørre om barrierer, konflikter mv.. direkte fra de som bor ved fjorden. Undersøkelsen ble rettet til et representativt utvalg av befolkningen i de 26 kommunene som ligger ved Oslofjorden. Datainnsamlingen pågikk ett år, fra juli 2022 til juni 2023, og det kom inn 12 455 besvarelser totalt, og minst 800 svar per måned.

Problemstillingene vi har tatt opp i prosjektet er sammensatte og komplekse, og i tillegg til befolkningsundersøkelsen ble det gjennomført dokumentstudier av offentlige dokumenter og

annet informasjonsmateriell, intervjuer av offentlig ansatte innen friluftslivforvaltning og ansatte innen frivillige organisasjoner, samt feltobservasjoner og visuell dokumentasjon, for selv å observere blant annet informasjon om tiltak og tilrettelegging for allmenn ferdsel.

Prosjektet har blitt utført av tre samarbeidende forskningsmiljø. Norges Idrettshøgskole (NIH) ved Kirsti Pedersen Gurholt og Lisbeth Kronsted Lund har gjennomført de kvalitative studiene, med blant annet dokumentstudier, observasjoner langs fjorden, intervjuer og analyse. Københavns Universitet (KU) ved Berit Charlotte Kaae og Anton Stahl Olafsson har gjennomført den kvantitative PPGIS-befolkningsundersøkelsen med geografisk kartlegging, basert på opplegg og erfaringer fra tilsvar-ende kartlegging og studier i Danmark. Transportøkonomisk institutt (TØI) ved Frants Gundersen og Bjørg Flotve har sett på alternative datakilder som kan belyse temaet, som AIS (automatisk identifikasjonssystem på skip) og Reisevanedata, samt stått for prosjektledelse.

Oslofjorden er viktig for befolkningens friluftsliv

Resultatene fra den representative befolkningsundersøkelsen viser at en stor del av befolkningen i disse kommunene bruker Oslofjorden eller strandsonen til friluftslivsaktiviteter. I løpet av siste år hadde 67,3 prosent av befolkningen hatt friluftslivsaktiviteter på land, og 52,7 hadde vært aktive i friluftslivsaktiviteter på/i vannet i løpet av siste år. I tillegg var det 27,8 som hadde hatt motoriserte fritidsaktiviteter på fjorden, og 7,3 prosent som hadde deltatt i konkurranseaktivitet/vannsport.

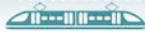
I den geografiske kartleggingen av friluftslivs- og fritidsaktiviteter, som er PPGIS-undersøkelsens hovedfokus, var 83,9 prosent av de kartlagte aktivitetene landbaserte friluftslivsaktiviteter, 13 prosent sjøbaserte friluftslivsaktiviteter, og 3,1 prosent vannsport/motoriserte fritidsaktiviteter. Det betyr at flertallet av de kartlagte aktivitetene (96,9 prosent) var friluftslivsaktiviteter. Det var mange som hadde kombinerte land-, sjø-, eller motoriserte aktiviteter.

Friluftslivsaktivitetene er geografisk sett konsentrert rundt Oslo og indre Oslofjord, og rundt de største byområdene. Om lag halvparten av respondentene svarte at de ikke helt fikk oppfylt sine behov for friluftslivsaktiviteter ved fjorden. Dette omfatter både aktive og ikke-aktive brukere av friluftslivet ved fjorden. Mange av disse nevner trengsel, mangel på informasjon om muligheter, eller forskjellige typer tilgjengelighetsproblematikk (lite parkeringsmuligheter, dårlig adgang med offentlig transport etc.) som grunn til at de ikke er så aktive brukere av fjorden som de skulle ønsket.

Friluftslivsbruken av fjorden er større blant barnefamilier (par og enslige foreldre) med hjemmeboende barn (0-17 år), enn blant andre grupper. Yngre er mer aktive friluftslivsbrukere enn eldre, og friluftslivsaktiviteter øker med inntekt og utdanning. Det er ingen kjønnsforskjell på andel som gjennomfører friluftslivsaktiviteter samlet sett, men det er flere menn enn kvinner som har aktiviteter med motorbåt eller vannsport. Personer som har en kulturell tilknytning til et ikke-vestlig land ved at de selv eller en/begge av foreldrene er født i et ikke-vestlig land, har lavere friluftslivsaktiviteter enn den øvrige befolkningen.

Det var stor variasjon i aktivitetsnivået etter årstid, men det er likevel et noe overraskende høyt aktivitetsnivå på vinteren. Dette kan nok skyldes at svært mye av aktivitetene er kortere gåturer, med eller uten hund, som er aktiviteter man kan/må gjøre året rundt.

Blant de som har kartlagt friluftslivsaktiviteter er det 27,1 prosent som i tillegg kartla ulike problemer geografisk på kart. De fleste har da kartlagt problemer med tilgjengelighet eller miljøet, mens brukerkonflikter i mindre grad er kartlagt som et problem.

Det er mulig å stoppe nedbygging av Oslofjorden

Den kvalitative kartleggingen viser at det er mulig å snu utviklingen av videre nedbygging og privatisering av strandsonen. Dette er mulig med en planmessig og samordnet innsats på tvers av fagetater og forvaltningsnivåer, og i samarbeid med interkommunale friluftsråd, frivillige organisasjoner og private fond som støtter allmenntilgittige formål. Men det er en viktig forutsetning at det lokalt er politisk vilje til å fatte beslutninger som bedrer allmennhetens tilgang til strandsonen og bruk av allemannsretten.

Ett effektivt tiltak kommunene kan iverksette på kort sikt, er strengere håndheving av byggeforbudet i strandsonen og den plikten kommunene har etter Plan – og bygningsloven til å følge opp, kartlegge og fjerne ulovlige stengsler og inngrep som hindrer allmennhetens lovfestede rett til ferdsel langs land og på sjøen. Det er også viktig å sikre mer friluftslivsareal gjennom kommune- og reguleringsplaner, restaurering, kjøp og erverv, og gjennom statlig sikring av attraktive friluftslivsområder.

Analysene viser at det er mulig å etablere et bredt engasjement for å fremme bærekraftig bruk av strandsonen og fjorden ved en planmessig og samordnet innsats på tvers av fagetater og forvaltningsnivåer, og i samarbeid med interkommunale friluftsråd og frivillige organisasjoner. Men det krever politisk vilje og beslutninger som støtter opp om nasjonale mål og forvaltningens plikt til å følge opp og overvåke at lover og forskrifter følges.

Supplerende datakilder

Gjennomgangen fra supplerende datakilder viste at AIS-data i liten grad egner seg til å kartlegge friluftaktiviteter eller andre aktiviteter som potensielt er i konflikt med friluftaktiviteter. Først og fremst skyldes det at bare en liten andel av de relevante fartøyene har AIS montert. Når det gjelder Reisevanedata, så fant vi at den største aktiviteten var kortere gåturer, noe som bekrefter funnene i PPGIS-undersøkelsen i prosjektet. Spesielt under korona var andelen gåturer høyt, og da spesielt i kommunene som ligger ved ytre fjord. Ellers er det verdt å merke seg at kollektivtilbudet for å komme seg til fjorden er viktigere i indre Oslofjord enn i ytre fjord, da det er svært som har brukt kollektive reisemiddel på denne typer reiser i ytre fjord. Hvorvidt dette skyldes manglende tilbud eller manglende preferanser har vi ikke noen bakgrunn for å uttale oss om ut fra RVU-dataene. Konklusjonen fra gjennomgang av de supplerende datakildene er imidlertid at de i liten grad fanger opp forhold som belyser problemstillingene i prosjektet om friluftslivbruken av Oslofjorden.